

ความสามารถในการเดินทางโดยระบบขนส่งสาธารณะในประเทศไทย

Public Transport Accessibility in Thailand

คำนำ

การขนส่งมีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในทุกพื้นที่ และช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านเมืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากการกระจายตัวของระบบขนส่งแต่ละประเภทเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ เป็นการนำพาความเจริญเข้าสู่พื้นที่นั้น และการกระจายตัวของระบบขนส่งอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่จะช่วยทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้การพัฒนา ระบบการขนส่งยังส่งผลในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ในการป้องกันประเทศ กล่าวคือ การขนส่งเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่เข้าด้วยกัน ที่ผ่านมารัฐบาลได้มีการลงทุนเพื่อพัฒนาด้านการขนส่ง ทั้งการพัฒนาโครงข่ายถนนเพื่อพัฒนาระบบขนส่งส่วนบุคคล และการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็น รถโดยสารประจำทาง รถไฟ โครงข่ายการเดินทางทางอากาศ รวมทั้งโครงข่ายการเดินทางทางน้ำ การพัฒนาระบบการขนส่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มศักยภาพในการเดินทางหรือการเข้าถึงพื้นที่ที่สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นการขนส่งที่มีความสำคัญต่อประชาชนในทุกชนชั้น

การขนส่งสาธารณะ เป็นหมวดการขนส่งหนึ่งที่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัด ความเจริญหรือการพัฒนาของประเทศได้ จะเห็นได้จาก ประเทศที่พัฒนาแล้ว มักเป็นประเทศที่มีระบบการขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ มีโครงข่ายสาธารณะที่เชื่อมโยงกันแล้วสามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ สามารถรองรับความต้องการเดินทางของประชากรได้อย่างทั่วถึง การเดินทางโดยระบบขนส่งสาธารณะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติในหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม หากประชากรส่วนใหญ่หันมาใช้บริการขนส่งสาธารณะแทนการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล จะทำให้ประเทศชาติสามารถประหยัดพลังงานน้ำมันจากการขนส่งซึ่งมีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 66.51 ของการใช้พลังงานน้ำมันทั้งประเทศ (สนข., 2547) อีกทั้งยังช่วยลดปริมาณก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ในอากาศที่เกิดจากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 35.6 ของแหล่งกำเนิดทั้งหมด (สนข., 2547) นอกจากนี้ การหันมาใช้ระบบขนส่งสาธารณะช่วยให้สังคมน่าอยู่ขึ้น เนื่องจากปริมาณรถบนถนนน้อยลงและ การเดินทางสะดวกและรวดเร็วขึ้น

การขนส่งสาธารณะในประเทศไทย มีหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งการขนส่งทางบก ได้แก่ รถโดยสารประจำทาง และรถไฟ การขนส่งทางน้ำและการขนส่งทางอากาศ แต่การขนส่งสาธารณะเหล่านี้ไม่เป็นที่นิยมนัก เนื่องจากหลายสาเหตุ อาทิ ประสิทธิภาพของยานพาหนะ ความปลอดภัยในการเดินทาง ความถี่ที่ให้บริการไม่เพียงพอ เวลาที่ใช้ในการเดินทางมาก และ การไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ที่ต้องการ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ประชากรไม่เลือกใช้บริการขนส่งสาธารณะ รัฐบาลจึงควรมีการลงทุนพัฒนาการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ ให้สามารถรองรับความต้องการของประชากรให้สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

จากงบประมาณรายจ่ายสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบขนส่งสาธารณะที่รัฐบาลได้จัดสรรไว้ให้ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา มีแนวโน้มที่ลดลงทุกปี โดยงบประมาณทั้งหมดของการขนส่งทางบกจากปี 2544 จนถึงปี 2548 ลดลงถึง 78.57 % (สนข., 2547) เช่นกันกับ งบประมาณของการรถไฟแห่งประเทศไทย ที่ในช่วงเวลาเดียวกันได้รับงบประมาณลดลง 62.89 % (สนข., 2547) ยกเว้นบางหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น เช่น บริษัทขนส่งจำกัด ได้งบประมาณ 19.77 ล้านบาท ในปี 2544 และเพิ่มเป็น 387.95 ล้านบาทในปี 2548 (สนข., 2547) แต่เมื่อเปรียบเทียบเม็ดเงินของหน่วยงานต่างๆ ที่ได้รับเพื่อการพัฒนาการขนส่งสาธารณะที่มีจำนวนลดลง กับปริมาณการเดินทางระหว่างปี 2546 – 2549 ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น 2.1 % (สนข., 2547)

จากข้างต้นทั้งหมดทำให้เกิดประเด็นพิจารณาถึงความสามารถในการเดินทางของประชากรด้วยระบบขนส่งสาธารณะที่อาจยังไม่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชากรในพื้นที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากสาเหตุความถี่ในการให้บริการน้อยหรือเส้นทางในการให้บริการไม่ตรงกับความต้องการของประชากร จากงบประมาณที่ลดลงโดยตลอด หรือการจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับพื้นที่ปัญหา ทั้งๆ ที่การขนส่งสาธารณะมีความสำคัญมากต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการเดินทางของประชากรในอำเภอต่างๆ ของประเทศไทย โดยระบบขนส่งสาธารณะ ประกอบด้วย รถโดยสารประจำที่ให้บริการระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่างๆ (หมวด 2), รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการระหว่างจังหวัดหรือระหว่างจังหวัดกับอำเภอหรือระหว่างอำเภอ (หมวด 3) และ รถไฟ ภายใต้สภาพโครงข่ายในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2544) และ ฉบับที่ 9 (2549) พร้อมทั้งเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงค่าความสามารถในการเดินทางระหว่างในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2544) กับ ฉบับที่ 9 (2549)

2. เพื่อทำการเปรียบเทียบความสามารถในการเดินทางที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2549) กับ หลังจากที่มีการพัฒนาโครงข่ายตามแผนยุทธศาสตร์ด้านการขนส่งของรัฐบาล ช่วงหลังปี 2549 – 2554

3. เพื่อเปรียบเทียบการกระจายการให้บริการระหว่างรถโดยสารประจำที่ให้บริการระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่างๆ (หมวด 2), รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการระหว่างจังหวัดหรือระหว่างจังหวัดกับอำเภอหรือระหว่างอำเภอ (หมวด 3) และ รถไฟ

4. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของความสามารถในการเดินทางระหว่างอำเภอเมือง อำเภอเมืองหลัก และ อำเภอที่อยู่รอบๆ อำเภอเมือง พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงการพัฒนาศักยภาพในการเดินทางของอำเภอรอบๆ อำเภอเมืองให้เทียบเท่ากับอำเภอเมือง

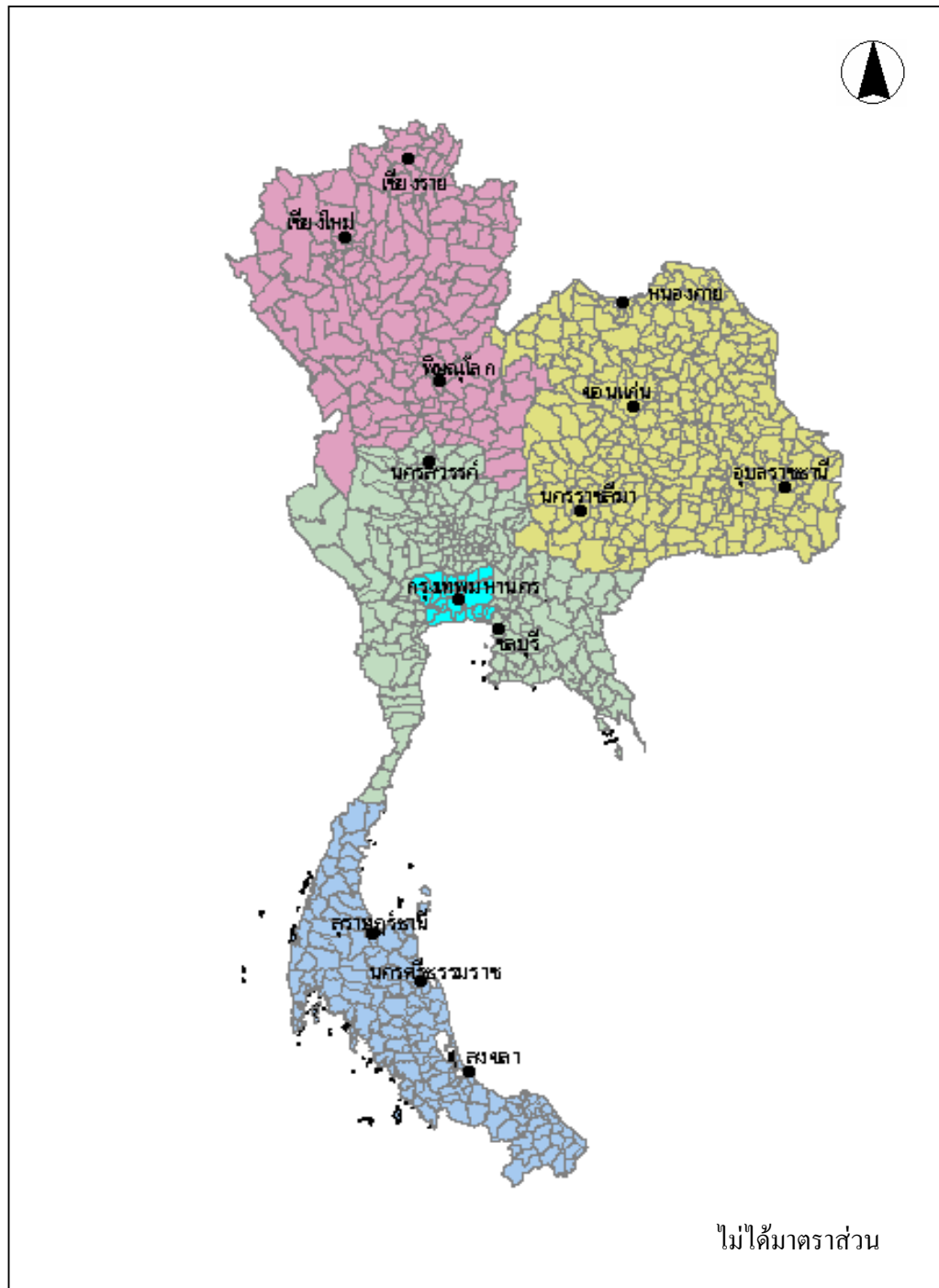
5. สร้างเครื่องมือต้นแบบสำหรับช่วยในการวางแผน และ ตรวจสอบ โครงการก่อสร้างและพัฒนาระบบโครงข่ายขนส่งสาธารณะต่างๆ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะวิเคราะห์ความสามารถในการเดินทางของประชากรในแต่ละอำเภอ ของประเทศไทย ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2544) และ ฉบับที่ 9 (2549) ภายใต้โครงข่ายของระบบขนส่งสาธารณะที่มีอยู่ ประกอบกับรถโดยสารประจำที่ให้บริการระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่างๆ (หมวด 2), รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการระหว่างจังหวัดหรือระหว่างจังหวัดกับอำเภอหรือระหว่างอำเภอ (หมวด 3) และ รถไฟ โดยฐานข้อมูลเกี่ยวกับระบบขนส่งสาธารณะนั้นได้จากบริษัทขนส่งจำกัด กรมการขนส่งทางบก และ การรถไฟแห่งประเทศไทย ตามลำดับ รวมทั้งข้อมูลที่มีอยู่ภายใต้ปัจจัยประกอบ เช่น จำนวนประชากร การจ้างงาน เป็นต้น

ประโยชน์ของงานวิจัย

1. ผลของการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงปัญหาหรือความไม่สมดุลของระบบโครงข่ายขนส่งสาธารณะประเภทต่างๆ ประกอบด้วย รถโดยสารประจำที่ให้บริการระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่างๆ (หมวด 2), รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการระหว่างจังหวัดหรือระหว่างจังหวัดกับอำเภอหรือระหว่างอำเภอ (หมวด 3) และ รถไฟ
2. สามารถนำผลการศึกษาไปประกอบการพิจารณาร่วมกับแผนการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาการจราจรของพื้นที่อำเภอต่างๆ ในประเทศไทย
3. มีเครื่องมือต้นแบบวิเคราะห์สำหรับประยุกต์หาความสามารถในการเดินทางเพื่อตรวจสอบและวางแผน โครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาขนส่งสาธารณะ
4. เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาด้านการวางแผนการขนส่งอื่นๆ ต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงพื้นที่ศึกษาแบ่งตามอำเภอ 877 พื้นที่ย่อยๆ

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคม (2543)